

Літаратура

1. История и теория феминизма. – Режим доступа: http://www.gender.cawater-info.net/knowledge_base/rubricator/feminism.htm. – Дата доступа: 19.04.2021.
2. Рут Гинзбург. Икона стиля и феминизма // Журнал BluePrint. – Режим доступа: <https://theblueprint.ru/fashion/style-icons-fashion/ruth-bader-ginsburg>: – Дата доступа: 19.04.2021.
3. Легенда в мантии: кто такая Рут Гинзбург и почему женщины должны ей гордиться. Верховный суд, гендерное равенство и свобода. – Режим доступа: <https://zen.yandex.ru/media/furshistory/legenda-v-mantii-kto-takaia-rut-ginzburg-i-pochemu-jensciny-doljny-ei-gorditsia-verhovnyi-sud-gendernoe-ravenstvo-i-svoboda-6019216a8414c340c69ae635>.

ТВОРЧАСЦЬ АЛЕСЯ РАЗАНАВА Ў ЛІТОЎСКИМ ЛІТАРАТУРНЫМ ПРАЦЭСЕ

А. Д. Дакукін

*Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя Ф. Скарыны», Рэспубліка Беларусь*

Навуковы кіраўнік А. М. Мельнікава, д-р філал. навук, прафесар

У 1961 г. ў айчынным перыядычным друку з’явіліся першыя публікацыі вершаў Алеся Разанава. За шэсцьдзясят гадоў сваёй творчай дзейнасці пісьменнік выдаў больш за трыццаць кніг паэзіі, перакладаў і публіцыстыкі, увёў у літаратуру шэраг новых тэм і адметных жанраў (вершаказы, пункціры, злёсы, зномы, квантэмы і інш.), якія станавіліся прадметам навуковага асэнсавання ў працах многіх беларускіх даследчыкаў (І. Штэйнера, Г. Кісліцынай, Е. Лявонавай, А. Івашчанкі і інш.). Неабходна адзначыць, што паэт дасягнуў вядомасці не толькі на радзіме, але і за яе межамі, у тым ліку дзякуючы актыўнай літаратурнай дзейнасці не толькі на беларускай мове, а і на іншых – літоўскай і нямецкай. З гэтай нагоды цікава будзе паглядзець, як творчасць А. Разанава прадстаўлена ў літоўскім літаратурным працэсе і як яна асэнсоўваецца тамтэйшай крытыкай.

Шмат карыснай і цікавай інфармацыі па названым пытанні было апублікавана ў нумары 104 часопіса «Дзеяслоў». Так, у рубрыцы «Кантэкст» пад загалоўкам «Вялікае Княства паэзіі Алеся Разанава. Галасы з Літвы» змешчаны водгукі замежных даследчыкаў і пісьменнікаў пра кнігу «Lietuviški punktyrai» («Літоўскія пункціры») [1]. Яе змест склалі пункціры, напісаныя аўтарам па-літоўску. Як вядома, пункцір – гэта адзін з жанраў, вынайдзеных А. Разанавым. Пункцір уяўляе сабой кароткі (найчасцей 3–5 радкоў) нерыфмаваны твор, дзе сцісла характарызуецца які-небудзь прадмет ці з’ява навакольнай рэчаіснасці. Аднак, нягледзячы на невялікі памер, тэксты пункціраў вельмі глыбокія па змесце і разлічаны на «сутворчасць» з чытачом, яго асацыятыўнае мысленне. Першыя прыклады названага жанру можна знайсці яшчэ ў зборніку «Адраджэнне» (1970). Пазней яны змяшчаліся, напрыклад, у кнігах «Дождж: возера ў акупунктуры» (2007), «Воплескі даланёю адною» (2010), «Такая і гэтакі: талакуе з маланкай дождж» (2018). Ствараліся яны на беларускай мове. Вось адзін з пункціраў: «Блукаю па Вільні. / На даўніх мурах / новыя назвы» [2, с. 122].

У пачатку 2000-х гг. А. Разанаў па запрашэнні еўрапейскіх пісьменніцкіх арганізацый меў магчымасць пэўны час правесці ў творчай камандзіроўцы ў Германіі, Аўстрыі і Швейцарыі. Паэт знаёміўся з тамтэйшым жыццём, літаратурай і культураў, уражанні аб якіх выклаў таксама ў шматлікай колькасці пункціраў (па-беларуску). Яны былі выдадзеныя асобнымі выданнямі «Hannoversche Punktierung» («Ганноверскія пункціры», 2002) і «Das dritte Auge» («Трэцяе вока», 2007), дзе разам з арыгінальнымі тэкстамі змяшчаліся і іх нямецкамоўныя

пераклады, выкананыя О. Анзулем, Э. Орб, У. Чапегам. І вось у 2018 г. у выдавецтве «Номо liber» выйшаў зборнік «Літоўскія пункціры», тэксты якіх не толькі былі «натхнёныя» жыццём і культурай суседняй краіны, але і напісаныя па-літоўску. Аднак самастойнай творчасці Алеся Разанава на іншай мове папярэднічала ягоная вялікая перакладчыцкая дзейнасць.

З зімы 1973 да лета 1974 г. пісьменнік знаходзіўся ў Вільні, дзе вывучаў літоўскую мову. Валоданне ёю дапамагло А. Разанаву пры працы над перакладам тэкстаў для двухтомнай анталогіі «Літоўская савецкая паэзія» (1977). Адпаведна, паэт мог працаваць з арыгінальнымі тэкстамі, а не карыстацца падрадкоўнікамі. У гэтым выданні змешчаны, напрыклад, разанаўскія пераклады з Д. Саўкайтэ, О. Балюконітэ, А. Букантаса, І. Кантаўтаса, Ю. Вайчунайтэ, У. Шымкуса, М. Марцінайціса, Р. Кятуракіса, А. Дабульскіса, А. Бярнатаса, П. Рашчуса, Р. Скучайтэ, П. Дравініса, Э. Матузавічуса, А. Венцлавы, А. Скінкіса, С. Нярыс і інш. [3]. Бачна, што колькасць аўтараў даволі вялікая. У згаданым вышэй матэрыяле часопіса «Дзеяслоў» літоўскія пісьменнікі і крытыкі гавораць не толькі пра новы для тамтэйшай літаратуры жанр пункціраў, але і пра постаць А. Разанава, у тым ліку пра таленавіта зробленыя ім пераклады. Так, па заўвазе А. Лапінскене: «З 86 літоўскіх паэтаў, прадстаўленых у анталогіі, А. Разанаў пераклаў творы 31 аўтара, з іх 16 сам, амаль трэць ад усіх змешчаных у анталогіі вершаў» [1, с. 178]. Акрамя таго, асобнымі кнігамі выйшлі пераклады лірыкі А. Жукаўскаса («Бяздомная любоў», 1974), Ю. Марцінкявічуса («Трава і камень», 1981), А. Малдоніса («Вадзяныя знакі», 1985), зборнік паэзіі М. Марцінайціса, С. Гяды, Э. Межэлайціса «Белы замак на гары» (1992). З больш новых выданняў можна назваць зборнік выбранай лірыкі Ю. Марцінкявічуса, апублікаваны ў 2019 г. у серыі «Паэты планеты» (у кнізе змешчаны пераклады, выкананыя А. Разанавым, Р. Барадуліным, Л. Баршчэўскім). Аднак А. Разанаў перакладае не толькі паэзію. Яго намаганнямі па-беларуску з'явіліся раманы Ё. Авіжуса «Час, калі пусцеюць сядзібы» (1989), а таксама аповесць-казка К. Саі для дзяцей «Гэй, хавайцеся!» (1982) і яго п'еса «Клеменс» (2012).

Творы самога ж паэта выходзілі на літоўскай мове ў перакладзе А. Лапінскене: кнігі «Паляванне ў райскай даліне» (2008) і «Падарунак хроснай маці» (2013).

Звернемся да згаданых вышэй водгукаў, апублікаваных у «Дзеяслове», і паглядзім, на што канкрэтна скіроўвае ўвагу той ці іншы навуковец або пісьменнік.

Б. Ёнушкяйтэ – старшыня Саюза пісьменнікаў Літвы – характарызуе перакладчыцкую дзейнасць паэта, піша, што свае літоўскія пункціры А. Разанаў пачаў публікаваць у культурніцка-літаратурных выданнях «Metai», «Krantai», «Naujoji Romuva». Гаворачы ж пра зборнік «Lietuviški punktyrai», заўважае: «Чытаючы гэтую кнігу, немагчыма западозрыць, што пункціры напісаны не нашым суайчыннікам, не тутэйшым, так адмыслова А. Разанаў валодае літоўскай мовай, адчувае яе нюансы, яе асаблівасці, семантычныя пласты, зачароўвае гульнёю слоў» [1, с. 178].

А. Лапінскене – перакладчыца і даследчык беларускай літаратуры – піша пра даўняе сяброўства з А. Разанавым і прыгадвае ягоныя першыя спробы пісаць па-літоўску. Яна параўноўвае «пабачаныя» пісьменнікам семантычныя сувязі ў літоўскай мове са знойдзеным скарбам, які ў пункцірах спалучаецца з гукапісам і арыгінальнымі метафарамі.

Паэт У. Бразюнас падкрэслівае важнасць гукавога пачатку ў разанаўскай паэзіі, што лучыць яе з часамі глыбокай старажытнасці: «У той Алесевай малельні, дзе мова судакранаецца са зместам, становячыся словам, гук вымаўляецца з асабліваю сілаю і самаздзіўленнем – нібыта гучыць і чуе сябе ўпершыню» [1, с. 181].

Крытык А. Валёніс прыпадабняе пункціры да японскіх хайку, піша, што большая частка твораў пачынаецца пэўным тэзісам, за якім далей у творы ідзе метафарычнае асэнсаванне рэальнасці. А. Валёніс прыводзіць таксама шэраг прыкладаў літоўскіх пункціраў: “Išvydau Vilnių: / ir jis / many/ lietuviškai prakalbo” (“Убачыў Вільню: і яна ўва мне загаварыла па-літоўску”), “Eisiva mudu! / Apsikabina / Dūmas su ugnimi” (“Хадзема разам! Абдымаецца дым з агнём”) [1, с. 180].

Крытык Э. Банітэ згадвае пра асноўныя моманты біяграфіі беларускага паэта і падкрэслівае адсутнасць у пункцірах лішніх сродкаў мастацкай выразнасці, бо цэнтральнае месца адводзіцца слову і яго гучанню: «У гэтым зборніку літоўскай паэзіі добра відаць, што Разанаў не захапляецца метафарамі і моўнымі аздобамі. Яму рупіць знайсці утоеную сувязь там, дзе гэта дазваляе зрабіць сама мова – так, ён збліжае фонасемантыку паасобных сегментаў пэўных слоў, і тады ў знаках моўнай рэчаіснасці выяўляюцца новыя значэнні» [1, с. 182].

Паэт Э. Ігнатавічус спыняецца на моўных асаблівасцях твораў, прычым сцвярджае, што «...у літоўскіх «пункцірах» А. Разанаў гуляе з мовай, дэканструкуе яе вальней, чым у напісаных на роднай мове «пункцірных» аналагах, дзе дамінуе лагічнае разгортванне думкі» [1, с. 183]. Таксама згадваецца выкарыстанне неалагізмаў, дыялектнай лексікі, а таксама адбываецца дыферэнцыяцыя пункціраў на некалькі відаў.

Як бачна, А. Разанаў актыўна ўплывае на рух і развіццё літаратурнага працэсу ў Літве. Сувязь з прыгожым пісьменствам суседняй краіны ўсталявалася ў пісьменніка спачатку праз пераклады, а пазней – дзякуючы арыгінальным тэкстам, створаным па-літоўску. З нагоды апошняга Б. Ёнушкайтэ гаворыць: «Мабыць, маюць рацыю знаўцы, калі кажуць, што літоўская літаратура і праца над перакладамі прычыніліся да фармавання мовы паэзіі і асаблівасцяў творчасці самога Алеся Разанава» [1, с. 178]. Калі казаць пра «Літоўскія пункціры», то яны па форме вельмі нагадваюць сваіх беларускамоўных «братоў», аднак увага да гучання пэўных слоў і этымалогіі збліжае іх таксама з вершаказамі. Цікава, што А. Разанаў піша вершы і па-нямецку, толькі не пункціры, а іншы жанр – Wortdichte («вершасловы»), які якраз блізкі менавіта да беларускамоўных вершаказаў.

У канцы ж адзначым, што за папулярызаваннем літоўскай літаратуры і мовы, умацаваннем літоўска-беларускіх мастацкіх сувязей А. Разанаў атрымаў у 2018 г. званне ганаровага сябра Саюза пісьменнікаў Літвы, прычым такіх ганаровых сябраў там усяго тры, а прапанову аб наданні А. Разанаву гэтага звання падтрымалі адзінагалосна ўсе ўдзельнікі літоўскага Саюза пісьменнікаў.

Літаратура

1. Вялікае Княства паэзіі Алеся Разанава. Галасы з Літвы // Дзеяслоў. – 2020. – № 1 (104). – С. 177–183.
2. Разанаў, А. Танец з вужакамі: выбранае / А. Разанаў. – Мінск : Маст. літ., 1999. – 462 с. – (Серія: Беларуская паэзія ХХ стагоддзя).
3. Літоўская савецкая паэзія: анталогія : ў 2 т. / уклад. Р. Трымоніс. – Мінск : Маст. літ., 1977. – Т. 1. – 318 с. ; Т. 2 – 333 с.